natuurpunt

HET GROTE VOGELWEEKEND

RAPPORT 2022

Rapport

Het Grote Vogelweekend 2022

Tijdens het Grote Vogelweekend, de grootste publieks-campagne van Natuurpunt, zetten zich jaarlijks tienduizenden Vlamingen schrap om massaal tuinvogels te tellen. Mensen willen natuur om zich heen zien en die behoefte is de laatste jaren alleen maar toegenomen.

De winter van 2021-2022 was boterzacht. Echt moeilijk hebben de vogels het dus niet gehad. Het waren dan ook vooral de vaste vogels uit de omgeving (= standvogels) die de top 3 zouden gaan bepalen. Toch brachten sommige pittige noordelijke soorten wat extra verwondering en een vleugje winterse sfeer naar de tuin.

Het overbrengen van die verwondering voor onze natuur is één van de belangrijkste doelstellingen van deze campagne, want die allereerste connectie met de natuur ligt wel degelijk in je achtertuin. Met kleine inspanning maak je die tuin een pak natuurlijker, en wordt jouw lapje grond een stuk aantrekkelijker voor heel wat dier- en plantsoorten.

Vlaanderen bestaat voor zo'n 9% uit tuinen. Dat is meer dan de oppervlakte aan bos of andere natuur (www.statistiekvlaanderen.be). Voor heel wat soorten zijn die lapjes groen erg belangrijk om te overleven, om te kunnen schuilen, eten te vinden en er hun nesten te bouwen. En dat groen ons gelukkiger en gezonder maakt is geen nieuws meer.

Tijdens de tuinvogeltelling verzamelt Natuurpunt een massa gegevens over de vogels die onze tuinen bezoeken. Toch blijven we voorzichtig. Zo leggen we deze gegevens steeds naast andere telgegevens. Bijvoorbeeld die van waarnemingen.be, de grootste online databank voor natuurwaarnemingen in Vlaanderen. Tijdens de vogeltelling zien we duidelijk het verschil tussen de provincies. Maar we kunnen ook de verschuivingen volgen in de aan- of afwezigheid van soorten gelinkt aan beschikbaarheid en bereikbaarheid van voedsel in de natuur of in de specifieke weersomstandigheden. Want die spelen vaak een bepalende rol voor vogels. Een zo uniform mogelijk telmethode (exact een kwartiertje tellen) zorgt ervoor dat we de tellingen onderling beter kunnen vergelijken.

Een vraag die vaak terugkomt, en die we ook in dit rapport behandelen, is of het wel verstandig is om vogels op grote schaal te voederen. Wat vaststaat is dat de hoeveelheid voedsel die wij in onze tuinen

aanbieden, slechts een bescheiden hapje is van wat er in de natuur beschikbaar is. Dat verklaart ook waarom er relatief weinig vogels naar onze tuinen afzakken, tenzij er 'plots' een voedseltekort is. Voor het beperkt aantal vogels dat wel naar onze tuinen komt, kan dat extra voedselaanbod het levensreddende alternatief
betekenen, zeker wanneer het fel wintert.

De toe- of afname van vogels in tuinen is echter een complex gegeven dat voorzichtig moet worden geïnterpreteerd, en dat lang niet altijd bewijst hoe het gaat met vogels in het algemeen. Naast de natuurlijke inrichting van de tuin bepaalt ook de regelmaat waarmee we voederen ook het aantal vogels in je tuin. Verder in dit rapport vind je daarover wat meer uitleg.

Onze boodschap naar alle vogeltellers: geniet van die vogelpracht in je tuin en daarbuiten.
Bekijk hoe vogels zich gedragen, hoe sociaal sommige soorten zijn of hoe ze met elkaar samenleven. Laat vooral jouw verwondering voor het natuurspektakel niet stoppen na de tuinvogeltelling. Luister in het voorjaar maar eens naar de vogelzang, kijk in de zomer naar jonge vogelfamilies, vlinders en sprinkhanen, en let in het najaar op de spectaculaire vogeltrek. Er is altijd wel iets te ontdekken.

Natuurpunt organiseert tal van andere tellingen. Misschien heb je wel interesse om je aan te sluiten bij een van onze werkgroepen. Of volg een cursus van Natuuracademie. Ga naar www.natuurpunt.be voor meer info.

Met gevleugelde groet,

Gerald Driessens, vogelexpert Natuurpunt

Tekst: Gerald Driessens

Gegevensverwerking: Kristijn Swinnen

Campagne: Liselotte Vanderoye

Tuinvogelexperts: Gerald Driessens, Ruben Saey en Geert Vanhulle

Met bijzondere dank aan Michaël Pas en Sarah Devos

V.U.: Natuurpunt vzw, Walter Rycquart, Coxiestraat 11, 2800 Mechelen, ON 0434.364.713, RPR Ondernemingsrechtbank Antwerpen, afdeling Mechelen, info@natuurpunt.be, www.natuurpunt.be, Wim Dirckx, Shutterstock.com

Wat bracht Het Grote Vogelweekend in 2022?

AANTAL DEELNEMERS

Tijdens **Het Grote Vogelweekend** op 29 en 30 januari 2022 telden 49.037 deelnemers de tuinvogels in 28.434 Vlaamse tuinen. In totaal voerden zij 37.988 tellingen in. Daarbij werden in totaal 886.198 vogels geteld. In de provincie Antwerpen werden de meeste vogels geteld, gevolgd door Oost- en West-Vlaanderen.

Tijdens **De Vogeltelweek voor Scholen** van 24 tot 28 januari namen 4.246 leerlingen uit 322 klassen van 257 scholen deel aan de telling. Zij voerden 516 vogeltellingen in en meldden een totaal van 11.700 vogels op onze Vlaamse speelplaatsen.

Natuurpunt bedankt alle tellers! Een totaal van 53.283 Vlamingen nam deel aan Het Grote Vogelweekend 2022.

Dit jaar werkte Natuurpunt opnieuw samen met acteur en vogelliefhebber Michaël Pas, dit keer geflankeerd door schrijfster Sarah Devos. Zij hebben elk op hun unieke wijze anderen aangestoken met hun passie voor het vogelskijken. Topambassadeurs dus!

Zet alvast 28 en 29 januari 2023 in je agenda, dan kan je opnieuw deelnemen aan Het Grote Vogelweekend van Natuurpunt.

De top 3

Het Grote Vogelweekend 2022

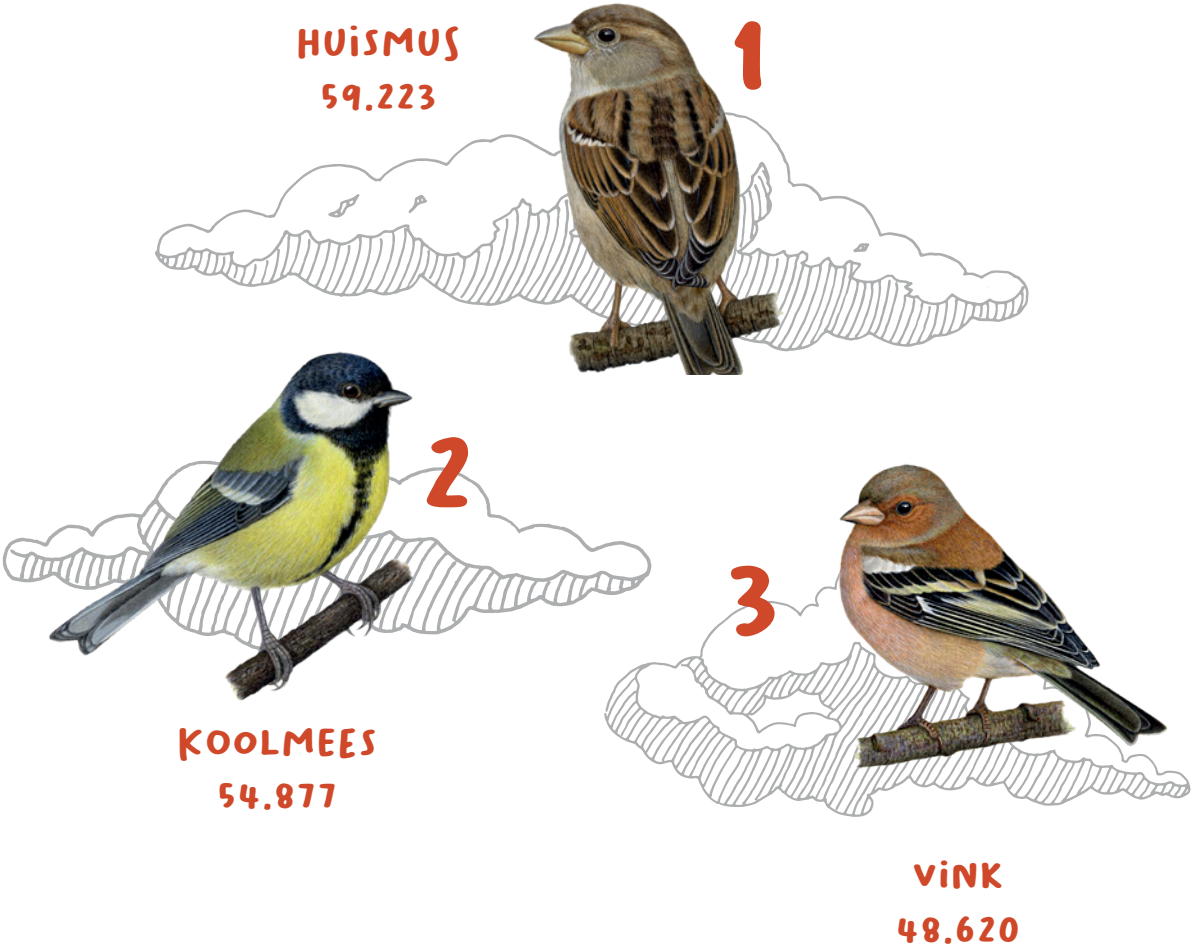

Hoe verwerkt Natuurpunt de gegevens?

Wanneer we rapporteren over cijfers is het belangrijk dat die met elkaar vergelijkbaar zijn.

Om die reden stellen we enkele eenvoudige criteria voorop waaraan de tellingen van Het Grote Vogelweekend moeten voldoen om weerhouden te worden in de analyses.

We vroegen aan de deelnemers om de tellingen te beperken tot een kwartier, zodat we een vaste zoekinspanning krijgen over alle verzamelde gegevens. Het spreekt immers voor zich dat, hoe langer je kijkt, hoe meer soorten en aantallen je alles samen ziet. De ene vogel duikt immers op een ander moment op dan de andere.

Maar tellers willen liefst alles melden wat ze zien. Daarom staat er geen limiet op het aantal telkwartiertjes dat je kan invoeren tijdens het weekend. Zolang het telkens om kwartiertellingen gaat, blijft alles vergelijkbaar.

Daarnaast vroegen we om van de waargenomen soorten steeds het hoogste aantal te noteren dat samen werd gezien, of het minimale aantal vogels van elke soort die tijdens dat kwartier in je tuin aanwezig was. Bijvoorbeeld: telde je vier koolmezen samen, en tien minuten later nog eentje, dan gaf je vier koolmezen door. Zag je tegelijk drie merelmannetjes en tien minuten later een vrouwtje, dan gaf je vier merels door.

Alle gegevens die aan die twee criteria voldoen, werden verwerkt en resulteren in dit eindrapport.

Tel dus, om je gegevens bruikbaar te maken, liever acht kwartiertjes dan twee opeenvolgende uren.

Na uitfiltering hielden we van 30.314 tellers toch nog 23.548 kwartiertellingen over uit 16.811 tuinen. Binnen die kwartiertellingen werden er gemiddeld 15 vogels van 6 verschillende soorten per tuin gemeld.

Het belang
van een vogelvriendelijke tuin

Door voldoende schuilplaatsen zoals dichte struiken, hagen, hoekjes waar je bladeren laat liggen en goed ingerichte voederplaatsen te voorzien, kan je een tuin een pak vogelvriendelijker maken. Met onderstaande tips creëer je een ware vogel-oase met vinken, mezen en winterkoninkjes. Zelfs in de kleinste tuin kan je aan de slag voor meer vogelpret!

Op het einde van dit rapport geven we je nog extra knowhow over hoe je je voederplaats gezond houdt voor de vogels.

Hoe trek je vogels aan?

1. **Leg je voederplaats strategisch aan.** Plaats je voedertafel niet te dicht bij een raam. Vogels mijden ramen en bij verstoring kunnen ze zich zo te pletter vliegen.

2. **Voeder gevarieerd en op verschillende plekken.** Voorzie zowel zaden, fruit, nootjes, pindakaas en vetbollen. Biedt het voedsel zo aan dat niet alleen de grote soorten met alles aan de haal kunnen. Dus best niet alles op 1 plekje, maar verspreid het voeder over je tuin. Hygiëne is geen overbodige luxe op je voedertafel. Zo vermijd je dat vogels ziek worden door uitwerpselen en schimmels.

3. **Laat vogels zich veilig voelen.** Probeer dan te vermijden dat katten en honden te vaak voor verstoring zorgen. Plant een dichte haag of struik en zorg er zo voor dat vogels snel een schuilplek vinden bij verstoring.

4. **Zorg voor drinkwater.** Bij vorst moeten vogels vaak op zoek naar drinkwater. Een ondiepe schaal water volstaat als drinkplaats. Vervang geregeld het water om dichtvriezen te vermijden. Bij sneeuwval hoef je dit niet te doen. Vogels drinken dan door sneeuw te 'eten'. Wanneer het niet vriest, zet je een grotere schaal waarin de vogels kunnen baden.

5. **Denk zoals een vogel.** Boots de natuur na en trek zo meer verschillende vogels aan. Niet alle soorten houden immers van gestrooid voeder. Zo is de groene specht verzot op mieren, de houtsnip scharrelt tussen dorre bladeren naar insecten en lijsters plukken graag zelf hun besjes van de struiken. Een natuurlijke tuin beloont je op duizend-en-een manieren.

>> Curieus? Check dan meer tips op **www.natuurpunt.be/vogelsindetuin**

De resultaten

Winnaars

De huismus behaalde de eerste plaats in 2022. Die haalde ze ook in 2021 en van 2014-2017. De koolmees stond op 2 en de vink op 3.

Top 10 hoogste aantallen

1	Huismus	59.223
2	Koolmees	54.877
3	Vink	48.620
4	Pimpelmees	41.328
5	Houtduif	36.963
6	Kauw	34.505
7	Merel	29.605
8	Turkse tortel	23.060
9	Ekster	19.486
10	Roodborst	16.479

De meest verspreide soorten

Het zijn niet zozeer de in totaal getelde aantallen die ons iets zeggen over de aanwezigheid van soorten, want met bijna 50.000 mensen tellen we uiteraard meer vogels dan met pakweg 20.000. Hun verspreiding, namelijk in hoeveel verschillende kwartiertellingen een soort voorkomt, is een beter vergelijkbaar criterium.

Op de volgende pagina kijken we naar het aandeel tellingen waarin elke soort wordt opgemerkt. Zo kunnen we beter inschatten welke soorten het meest verspreid zijn. Dit cijfer geeft duidelijker aan welke soorten tijdens het telweekend meer of minder onze tuinen bezoeken in vergelijking met andere jaren. Dat betekent niet noodzakelijk dat die soort het beter of slechter doet dan voorheen. Dat kunnen we bijna uitsluitend nagaan bij standvogels, waarvan de meeste vogels het hele jaar door in een vaste omgeving vertoeven.

Van trekvogels, zoals vinken en lijsters, zakken niet ieder jaar evenveel vogels af naar onze contreien. Mogelijk is hun populatie nog even robuust als voorheen, maar krijgen we er deze winter gewoon minder op bezoek. Trekken ze toch tot hier, dan komen die noordelijke soorten pas naar onze tuinen wanneer het hard vriest of er sneeuw ligt. Wanneer natuurlijk voedsel moeilijker bereikbaar is en ze dus bijna niet anders kunnen. Met de korte winterdagen komt het er voor die vogels op aan om zonder al teveel inspanningen en op korte tijd zoveel mogelijk energie op te doen.

Met een aanwezigheid in 72% van alle kwartiertellingen was de **koolmees** dit jaar de meest verspreide soort. In 2021 kwam ze voor in 73% en in 2020 zelfs in 76% van de tellingen. De verspreiding van soorten toont voor de meeste soorten slechts kleine verschuivingen ten opzichte van vorig jaar.

De **merel** behield zijn 2de plaats van vorig jaar maar moest toch terug een procentje inleveren. Het herstel van deze soort loopt daarmee niet zo snel dan we hadden gehoopt. Gelukkig zakte de **Turkse tortel** niet verder weg maar bleef ze net als vorig jaar aanwezig in 38% van de tellingen. De achteruitgang van de Turkse tortel wordt ook bevestigd door de resultaten van andere telprojecten zoals het project Algemene Broedvogels of de PTT-tellingen (Punt-Transect-tellingen) in de winter.

De **kauw** zat dit jaar terug in 30% van de kwartiertellingen. Zo sluit hij de top 10 van de meest verspreide soorten af. De aantallen van de kauw lijken niet langer toe te nemen na zijn lange klim naar het huidige hoogtepunt.

De cijfers hieronder geven de vergelijking tussen de spreiding van de top 10-soorten van 2022 met die van 2021 en 2020.

TIP: probeer telkens een kwartiertje te tellen. Zes aparte kwartiertellingen leveren zes bruikbare resultaten op. Een telling van bijv. een uur is totaal niet vergelijkbaar met een kwartiertelling.

Top 10 verspreiding (kwartiertellingen)

	2020	2021	2022
1 Koolmees	76 %	73 %	72%
2 Merel	63 %	65 %	64%
3 Pimpelmees	57 %	54 %	58%
4 Houtduif	57 %	54 %	57%
5 Roodborst	65 %	63 %	56%
6 Vink	48 %	48 %	53%
7 Ekster	41 %	42 %	41%
8 Huismus	42 %	38 %	41%
9 Turkse tortel	41 %	38 %	38%
10 Kauw	32 %	27 %	30%

Provinciale verschillen in de verspreiding

Sommige soorten tonen duidelijke provinciale verschillen in hun verspreiding. Meestal hangen die verschillen samen met verschillen in het landschap: verstedelijkte gebieden trekken andere soorten aan dan groenere biotopen of het platteland. Andere soorten zijn dan weer gebonden aan een kuststreek of aan droge heidegronden.

West-Vlaanderen was de enige provincie waar de merel in meer dan 70% van de tellingen werd opgemerkt. De laagste score voor die soort lag op 46% in de Brusselse tuinen. Niet toevallig was West-Vlaanderen de provincie waar het usutu-virus het minste toesloeg, terwijl vooral de stedelijke merels het hardst getroffen werden. Net als de vorige jaren zijn Limburg en Vlaams-Brabant de enige provincies waar de heggenmus net de top 10 haalt.

In het Brussels gewest blijft de Turkse tortel net als vorig jaar uit de top 10. In 2014 stond ze daar nog op de 7de plaats. In West-Vlaanderen, waar ze vorig jaar nog een 4de plaats scoorde, moest ze dit jaar een procentje inboeten en zakt ze naar een 7de plaats.

Provinciale verschillen in spreiding van tuinvogels

Heel Vlaanderen	% tellingen
Koolmees	71,3%
Merel	63,8%
Pimpelmees	57,9%
Houtduif	56,9%
Roodborst	56,2%
Vink	53,3%
Ekster	41,2%
Huismus	40,7%
Turkse tortel	38,1%
Kauw	30,4%

Prov. Antwerpen	% tellingen
Koolmees	71,1%
Houtduif	65,3%
Merel	63,4%
Pimpelmees	57,9%
Roodborst	56,0%
Vink	56,6%
Ekster	40,5%
Huismus	36,5%
Turkse tortel	36,0%
Kauw	34,8%

Prov. Limburg	% tellingen
Koolmees	75,5%
Merel	65,8%
Pimpelmees	61,6%
Roodborst	58,8%
Huismus	55,3%
Vink	53,0%
Houtduif	48,7%
Ekster	42,7%
Turkse tortel	42,3%
Heggenmus	30,1%

Prov. Oost-Vlaanderen	% tellingen
Koolmees	72,9%
Merel	66,0%
Pimpelmees	60,2%
Vink	59,7%
Houtduif	59,0%
Roodborst	56,1%
Ekster	42,0%
Turkse tortel	39,6%
Huismus	36,6%
Kauw	32,6%

Prov. West-Vlaanderen	% tellingen
Merel	72,3%
Koolmees	68,8%
Vink	56,1%
Roodborst	56,0%
Pimpelmees	51,1%
Houtduif	48,5%
Turkse tortel	48,5%
Huismus	45,0%
Kauw	35,3%
Ekster	34,6%

Prov. Vlaams-Brabant	% tellingen
Koolmees	72,2%
Pimpelmees	59,8%
Roodborst	56,2%
Vink	54,2%
Merel	52,1%
Houtduif	51,8%
Ekster	47,1%
Huismus	41,7%
Turkse tortel	27,5%
Heggenmus	22,7%

Brussel	% tellingen
Koolmees	69,0%
Houtduif	60,6%
Merel	46,5%
Pimpelmees	40,8%
Ekster	36,6%
Roodborst	35,2%
Vink	30,3%
Huismus	29,6%
Zwarte kraai	24,6%
Spreeuw	19,7%

DE VOGELTELWEEK VOOR SCHOLEN

TOP 10

1	Kauw	1873
2	Zwarte kraai	1780
3	Houtduif	1226
4	Ekster	836
5	Koolmees	770
6	Huismus	751
7	Merel	721
8	Pimpelmees	563
9	Vink	527
10	Stadsduif	521

Speelplaatsen of schooltuinen zijn niet echt te vergelijken met een gewone tuin: ze zijn kaler en meer open op vlak van vegetatie. Ook is er meer beweging en rumoer. Dat heeft een grote invloed op de vogels die er vertoeven. Soorten die sowieso schuwer zijn en gebonden aan heggen, struiken en bomen, zoals de zanglijster of de heggenmus, worden er minder vaak gezien.

Soorten die zich hebben aangepast aan een stedelijke omgeving, zoals kauwen en duiven, maar ook meeuwen, worden hier frequenter of in grotere aantallen gezien dan in gewone tuinen.

De cijfers van de vogeltelling voor scholen zijn dus opvallend verschillend van de tuinvogeltelling tijdens het weekend. Daarom worden de gegevens van beide tellingen apart besproken.

De meest getelde ‘schoolvogel’ blijft ook dit jaar de kauw. Ze hebben weinig angst van mensen en zijn het hele jaar door meer in stedelijke omgeving te zien dan de zwarte kraai. Die laatste behield dit jaar haar tweede plaats in de ranking, de houtduif staat nog steeds op de derde plaats.

Net die soorten doen zich graag tegoed aan eetbare restjes die ze op en rond een speelplaats kunnen vinden. De vink verscheen dit jaar wel in de top 10 (niet in 2021) en de Turkse tortel verdween eruit, in 2021 behaalde ze nog een 8ste plaats.

De merel moest inboeten en zakte van de 4de naar de 7de plaats. Die daling is vergelijkbaar met wat we in de tuintelling zien.

Scholen die inspanningen doen om kleine vogels aan te trekken (bijv. met pindasnoeren en vetbollen) zien daar ook de resultaten van. **Een vaste voederplaats op een veilige afstand van de leerlingen, met daarnaast enkele struiken of hagen waarin ze zich kunnen verschuilen bij gevaar maken een groot verschil.** Tijdig starten met de aanleg ervan (minstens enkele weken voor de telling) heeft ook een grote invloed op de resultaten.

ENKELE SOORTEN ONDER DE LOEP

HUISMUS

In 40,7% van de kwartiertellingen werden huismussen vastgesteld.
Het dieptepunt lag met 37% in 2019. De huismus heeft het moeilijk en we moeten ons trachten op te trekken aan wat hopelijk een stagnering is van de achteruitgang die al zo lang aan de gang is.

Die dalende trend is helaas overal te zien, zowel in landbouwgebied, (sub)urbane gebieden als in meer natuurlijke leefgebieden. Verdwijnende nestgelegenheid (door onze veranderende bouwstijl), een verminderd aanbod van graan en de toename van predatie-risico's zijn enkele van de oorzaken waarvoor de huismus geen oplossing kan bedenken. Die oorzaken zijn zeer bepalend voor de trend, maar andere oorzaken als betere isolatie en renovatie van woningen (= daling nestgelegenheid) helpen de soort ook niet vooruit. Helaas vindt die achteruitgang over heel Europa plaats en zijn de verwachtingen op korte termijn niet positief.

Kleine inspanningen in de tuin kunnen een verschil maken. **Een dichte heg of struik om in te schuilen of te slapen, extra voedsel in de winter, nestkasten om in te broeden, kunnen de huismus helpen.** Een eerste stap is om bestaande kolonies of broedparen te behouden. De huismus is een standvogel, voorzie daarom voldoende nestgelegenheid in de buurt waar je winterse groepjes huismussen waarneemt. Een muur met klimop of andere klimplanten doen wonderen. Een ligusterhaag blijft 's winters groen en is een ideale, veilige slaapplaats indien ze voldoende mag uitgroeien. Het zijn goedkope maar perfecte oplossingen die het (over)leven van de huismus makkelijker maken.

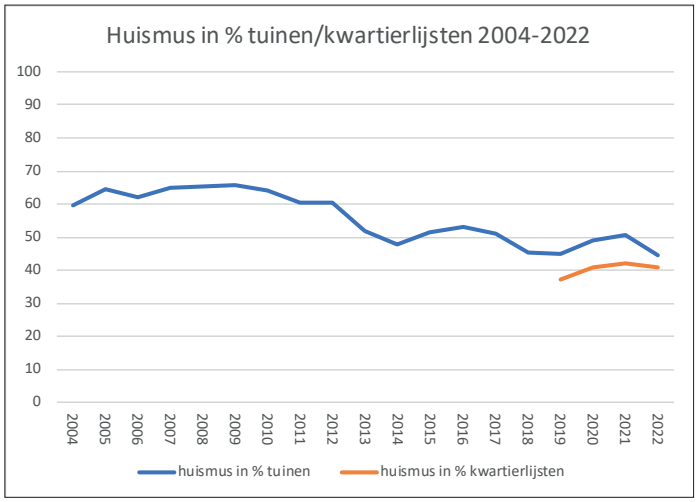

Wat kan je doen voor de huismus?

- Plant een dichte haag of struik (liguster, gemengde haag, ..)
- Voeder tijdens koude wintermaanden
- Groenblijvende struiken of muren met klimop zijn de perfecte schuilplaats
- Voorzie een nestkast voor huismussen

KOOLMEES

De koolmees wordt gemakkelijk herkend aan zijn zwarte kop met witte wangvlek en zwarte das over een geel buikje. Vergissingen met pimpelmezen gebeuren, maar zijn verwaarloosbaar op het totaal aantal waarnemingen.

In 2022 evenaarde de spreiding van koolmezen nagenoeg het absolute dieptepunt in 2017. Maar ook hier moeten we nogmaals benadrukken dat we enkel spreken over de aanwezigheid van koolmezen in de tuin tijdens de vogeltelling. Dit mogen we niet veralgemenen en de bewering dat de koolmees het slechter doet dan ooit, zou te kort door de bocht zijn. Daar moeten we kijken naar het totale plaatje:

- de komst van of het net wegblijven van koolmezen uit noordelijke regio's in de winter
- een goed of slecht beukennotenjaar tijdens het voorgaande najaar

Deze zaken bepalen in grotere mate het aantal winterse koolmezen en of ze naar de tuinen komen.

Op verschillende plaatsen in Vlaanderen zijn er momenteel nestkastacties voor de broedpopulatie kool- en pimpelmezen. Zo wil men 'onze' mezen inzetten in de strijd tegen processierupsen. Verder onderzoek is ook daar nodig om te bekijken of dit effectief blijkt.

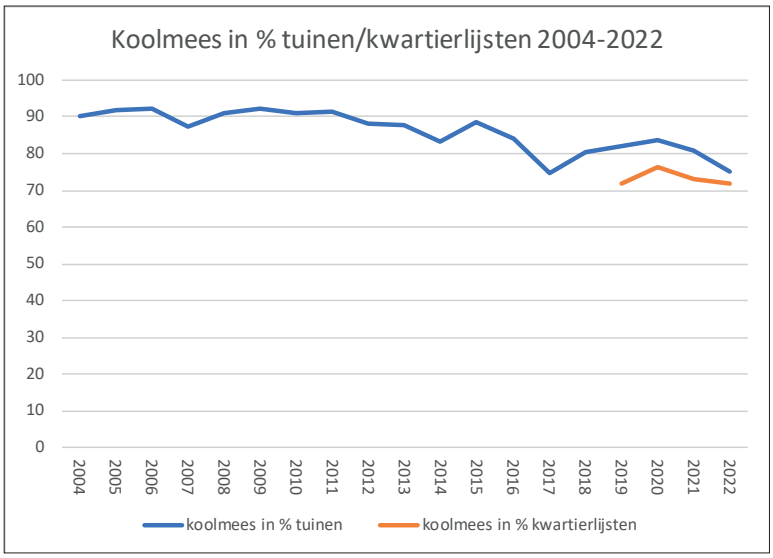

KAUW

Kauwen zien we overal. **De broedpopulatie doet het goed en de soort haalt hier een van de hoogste dichtheden in Europa.** 's Winters krijgen we bovendien noordelijke of noordoostelijke kauwen (vooral uit de Baltische staten) op bezoek. De aantallen gaan echter achteruit: steeds minder noordelijke soorten zakken af omdat ook daar de winters veel zachter zijn geworden. Voedsel blijft dus ook in het noorden vaker de winter rond beschikbaar.

Het is onze kleinste kraaiachtige en alle familieleden munten uit in hun slimheid. Die intelligentie en dat ze in groep leven, is de sleutel van hun succes. Sommige mensen ervaren dat groepsverband als overweldigend, maar de kauw vormt geen rechtstreekse bedreiging voor andere soorten. Zo'n bende lijkt al snel je voederplaats te plunderen, maar dat kan je beïnvloeden door de manier hoe je het vogelvoer aanbiedt: doe dat op verschillende manieren en plekken in je tuin. Zo houden kauwen er niet van om onder struiken of tussen takken te kruipen. Ze hangen bijvoorbeeld ook niet aan een dunne twijg met een bengelende vetbol. Zo kunnen alle soorten een zaadje meepikken.

De echte toename lijkt nu af te vlakken sinds 2020. Ook als Europese broedvogel toont hij een stabiele trend. In 2022 verscheen de kauw in ca 30% van de kwartiertellingen.

In de provincies Vlaams-Brabant, Limburg en in het Brussels Hoofdstedelijk gewest is de kauw het minst sterk vertegenwoordigd en haalt ze zelfs de top 10 niet.

Onze onaangepaste nieuwe bouwstijl geeft de kauw minder ruimte tot broeden want de ruime schoorsteen (door de kauw beschouwd als nestkast) verdwijnt tegen een hoog tempo. West-Europa heeft een robuuste kauwenpopulatie die tegen een stootje kan. Hoewel het broeden in huizen verder zal afnemen, zal de kauw hier steeds broedvogel blijven in holen in oude bomen.

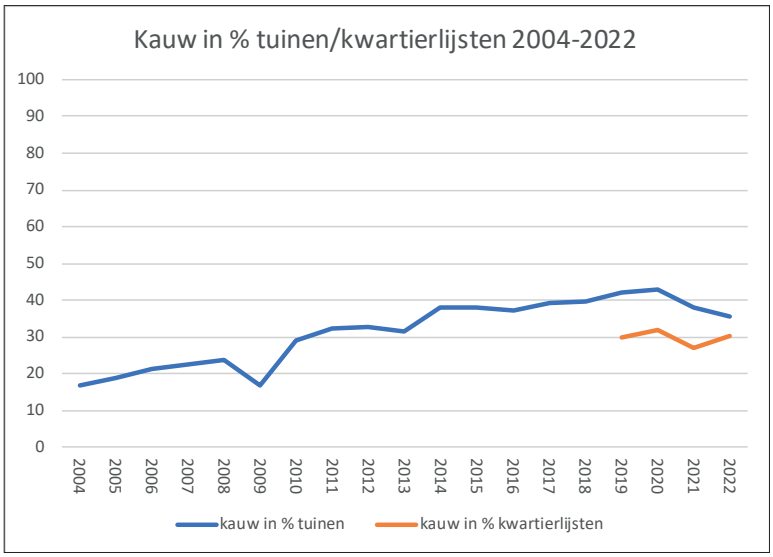

MEREL

In 2016, 2017 en 2018 kreeg onze merelpopulatie klappen door opeenvolgende uitbraken van het usutu-virus. Terwijl we tijdens de tuinvogeltelling vroeger in ca. 90% van de kwartiertellingen merels vaststelden, zien we ze nu nog opduiken in 64% van de tellingen. **Over een echt herstel kunnen we voorlopig dus nog niet spreken.**

Er komen ook heel wat noordelijke merels bij ons overwinteren, maar die aantallen wisselen sterk van jaar tot jaar. Het interpreteren van kleine af- of toenames van onze eigen broedpopulatie is bij deze soort dus moeilijker op basis van enkel de resultaten uit de tuinvogeltelling. Toch zien we dat merels, nu meer dan vroeger, in de Vlaamse tuinen vaker volledig ontbreken. De meeste wintergasten blijven ook meer in bijv. bos- en duingebieden. Daar worden ze soms in stevige aantallen opgemerkt in de buurt van besdragende struiken.

Indien usutu in de toekomst niet al te sterk de kop opsteekt, verwachten we op lange termijn een langzaam herstel van de merel: over heel Europa neemt de soort immers toe als broedvogel (BirdLife 2019). De cijfers uit andere telprojecten brengen in de toekomst meer duidelijkheid over de aantallen van de merels die in Vlaanderen blijven.

Wat kan jij doen voor de merel?

- Leg stukken appel of ander voedsel verspreid over de tuin
- Scheer je hagen pas na de broedtijd (augustus)
- Plant struiken en hagen, merels maken er graag hun nest
- Voorzie bessen en fruit rond de voederplaats

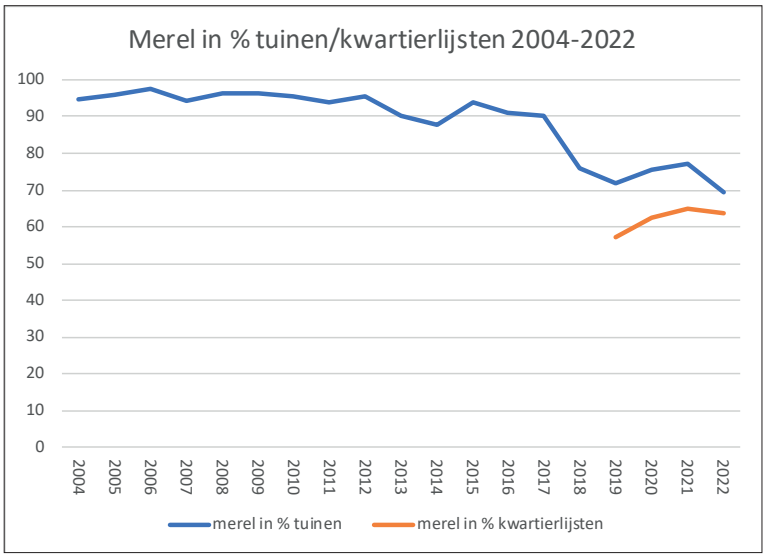

KEEP

De dichtste broedplaatsen van de keep, een nauwe verwant van de vink, situeren zich in het zuiden van Noorwegen. Of ze 's winters in onze streken verschijnen, en in welke mate, hangt af van de strengheid van de winter in Scandinavië, en of we hier in het najaar een mastjaar (= een jaar met veel beukennootjes) kenden. Naar het zuiden trekken doen ze sowieso. Maar vaak vliegen ze verder zuidoostwaarts, of gaan ze in grote groepen overwinteren in bijv. de Ardennen. Niet echt ver, maar ver genoeg om ze niet in onze tuinen te zien.

De aanwezigheid van noordelijke kepen in oktober en november was enorm. Op vele plaatsen bleven sterke aantallen overwinteren en zakten ze ook af naar de tuin, maar zeker niet overal. We zien dan ook verschillen in de spreiding van kepen in de provincies: in West- en Oost-Vlaanderen werden in meer dan 10% van de tuinen kepen gezien. In Antwerpen, Brussel en Limburg in minder dan 4%. Wanneer het zachter wordt, verdwijnen ze terug naar het noorden. De meeste kepen doen dat in maart, andere dan weer pas in april. Maar broeden doen ze hier nooit.

2022 was geen uitgesproken topjaar voor de keep. Toch was het ongeveer 10 jaar geleden dat we gelijkaardige aantallen zagen tijdens Het Grote Vogelweekend. Voor vele tellers was dit één van de mooiere soorten die op bezoek kwam in de tuin. Onderstaande grafiek toont de grillige patronen van dergelijke wintergasten, waarbij verschillende factoren zullen bepalen of ze blijven plakken, en in welke aantallen ze in de tuinen opdagen.

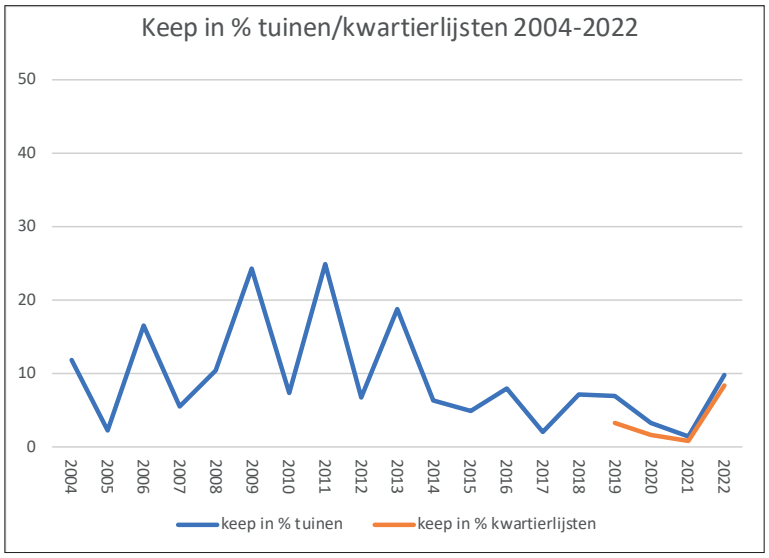

Keep (Provinciale verschillen)	% tellingen
Antwerpen	3,8%
Brussel	2,8%
Limburg	3,7%
Oost-Vlaanderen	12,4%
Vlaams-Brabant	6,6%
West-Vlaanderen	15,3%
Heel Vlaanderen	8,4%

LAAGSTE AANTAL SINDS ONZE TELLINGEN

TURKSE TORTEL

De Turkse tortel zette haar achteruitgang door. Nooit eerder werden er in zo weinig tuinen Turkse tortels gezien als in 2022. We merken dat ook in het voorjaar, want de tijden dat de straten echt gevuld waren van hun gezang, lijken op de meeste plaatsen voorbij. Op Europees niveau is dat nog niet het geval en is er nog sprake van een toename, maar in de ons omringende landen zien we een terugval. De aanwezigheid van tuinen met pluimvee speelt een grote rol in de aantallen die men aantreft, want hobbykippen staan vaak garant voor de beschikbaarheid van voedsel dat hen ligt.

We zien een verdere afname in hun aanwezigheid van 38,4% naar 38,1%. Vergeleken met 2006 is hun verspreiding met ca. 25% gedaald. West-Vlaanderen scoort het hoogst met Turkse tortels in 48,5% van de kwartiertellingen. In slechts 18% van de Brusselse tellingen werd de soort opgemerkt.

De concurrentie van de grotere houtduif wordt vaak als een van de oorzaken van de achteruitgang genoemd, maar ook de impact van de parasitaire aandoening Trichomonas gallinae (ook 'het geel' genoemd) mogen we wellicht niet onderschatten.

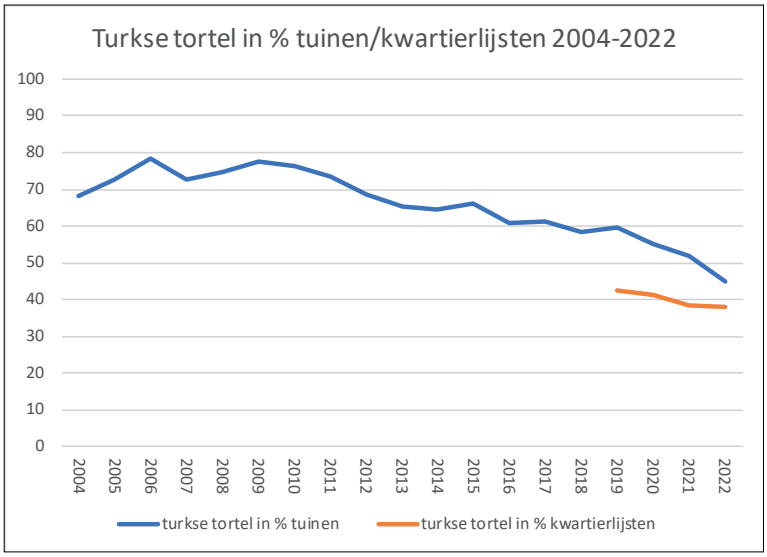

ZANGLIJSTER

De merel toont de laatste vijf jaar een dramatische achteruitgang, maar de zanglijster doet het zo mogelijk nog slechter. Ook voor deze soort, het iets kleinere neefje van de merel, is wellicht het usutu-virus de voornaamste boosdoener.

Met een aanwezigheid in slechts 3% van de kwartiertellingen was de zanglijster nooit eerder zo schaars. We geven daarbij wel mee dat zanglijsters best schuw zijn. Zelfs waar ze aanwezig zijn, houden ze zich verrassend lang onzichtbaar. Pas in februari-maart maken de zingende mannetjes duidelijk waar ze nog overal broeden, maar ook de afname in die aantallen maakt ondertussen duidelijk dat het niet goed gaat met de zanglijster.

's Winters worden de aantallen in onze contreien aangedikt met het bezoek van noordelijke en noordoostelijke zanglijsters. Maar net als bij de merel, zijn die vogels minder geneigd om onze tuinen te bezoeken.

Wees dus opmerkzaam op de zanglijsters die in of rond je tuin broeden. Lijsterachtigen broeden niet in nestkasten, dus je bewijst hen een goede dienst door het scheren van hagen en struiken uit te stellen tot wanneer de jongen zijn uitgevlogen (augustus). Dat geldt ook voor de merel.

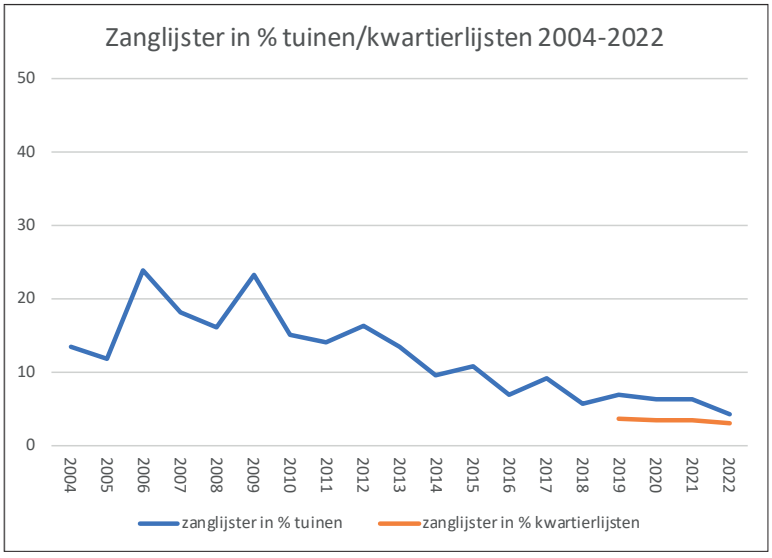

GROENLING

Groenlingen zijn best opvallende vinkachtigen met een kenmerkende roep en zang. Ook op je voedertafel vallen ze op. Ze worden om die redenen niet vaak verward met andere vogelsoorten.

Hoewel de groenling op Europese schaal vrij stabiel blijft, zien we in West-Europa een ander verhaal. Zo is de broedpopulatie van de soort deze eeuw met 50% afgenomen in Groot-Brittannië. Dramatisch zijn vooral de recente bevindingen dat Trichomoniasis ('het geel') bij de groenling, de vink en de heggenmus verantwoordelijk is voor maar liefst 62% van de totale sterfte bij die soorten.

Met die afnemende Vlaamse broedpopulatie van groenlingen was het in feite meer dan een vermoeden, maar ook de tuinvogeltelling bevestigt dat. **Terwijl groenlingen ca. 15 jaar geleden in meer dan 30% van de tellingen werd opgemerkt, verschijnen ze nu in geen 10% meer.** De laatste vier jaar zitten we op een dieptepunt voor deze mooie tuinvogel.

Hygiëne op de voederplaats is daarom niet zomaar een factor in de kantlijn, maar moet door iedere tuinvogelliefhebber met uiterste zorg worden toegepast (zie tips verder in dit rapport).

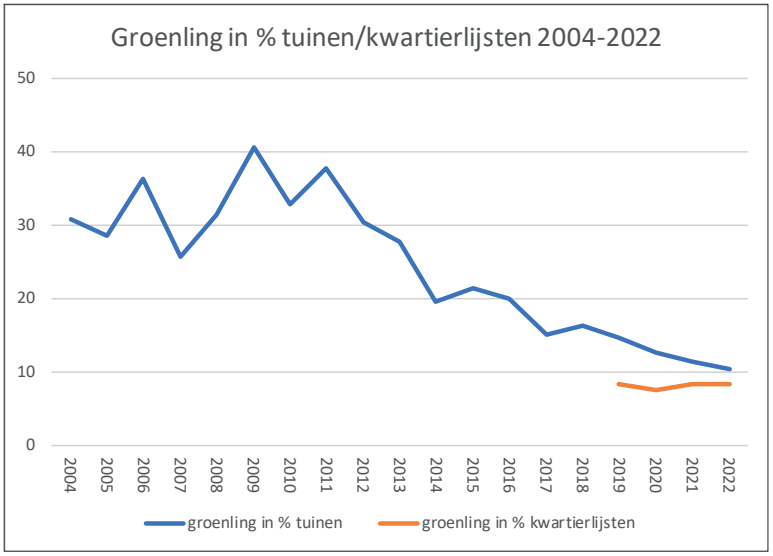

VOEDER JIJ OP EEN SLIMME MANIER?

Zeer veel deelnemers blijven de hele winter door vogels voederen. 57% geeft aan de tuinvogels op regelmatige tijdstippen in de winter te voederen en 26% doet dat zelfs het hele jaar door. In 2019 bedroeg die verhouding resp. 60 en 22%. 11% van de deelnemers voorziet voeder op onregelmatige tijdstippen en 5% doet dat nooit. Slechts 1% voedert uitsluitend in functie van het Vogelweekend.

Bijvoederen kan het hele jaar rond, maar je doet dit best doordacht. Elke tuin is anders, dus je bekijkt jouw lapje grond of je balkon eens best door de ogen van een vogel. Is er iets te eten? Voel ik me er veilig? Kan ik me snel ergens verstoppen? Zijn er plekjes waar ik een nest kan bouwen? Vinkt jouw tuin alle vinkjes aan?

Vooraan in dit rapport vond je al enkele concrete tips om meteen toe te passen in jouw tuin.
We focussen nog even op het belang van een **propere voederplaats**. Zo hou je ziektes weg en zorg je mee voor fitte vogels. Voeder niet teveel ineens, kijk een beetje wat de vogels in jouw tuin verorberen en stel je voederhoeveelheid daarop af.

Verwijder regelmatig uitwerpselen en oude en natte zaden van je voederplekken. Dit doe je best met een **schuursponsje en wat lauw water.** Gebruik daarbij geen afwasmiddel.

Hangt er een **voedersilo** in je tuin of op je balkon? Top! Onder zo'n silo met zonnebloempitten eten veel vogels van het gemorste voer. Groenlingen houden van zo'n gevallen zaadjes, maar zijn erg gevoelig voor de besmettelijke ziekte Trichomoniasis ('het geel'). Hang je silo daarom af en toe op een andere plaats en ruim de restanten eronder geregeld op.

Zie je een zieke vogel? Stop dan een tijdje met voederen. Als je meerdere zieke of dode vogels vindt, stop dan een paar weken met voederen en reinig alles grondig.

Is bijvoederen nadelig voor onze tuinvogels?

Tijdens de vogeltelling ontvingen we honderden vragen. Een daarvan was of we de vogels niet 'lui' maken door het voorzien van voeder in onze tuinen. Een studie uit het Verenigd Koninkrijk maakte melding van ongewenste neveneffecten van bijvoederen op andere vogelsoorten. Zo zouden pimpel- en koolmezen bevoordeeld worden tegenover minder extraverte soorten zoals de matkop of de glanskop.

In het Verenigd Koninkrijk, waar de studie werd uitgevoerd, is het voederen van vogels uitermate populair. Ruwweg één op de twee gezinnen voedert er vogels in de tuin. De studie beweert dat men door het voederen van vogels een extra boost geeft aan plaatselijke soorten, zoals vooral kool- en pimpelmezen. Dit zijn dominante soorten die er niet voor terugdeinzen om schuwere en meer ondergeschikte mezensoorten (zoals matkop en glanskop) te verdringen van voedselplekken, en later ook van nestplaatsen. Ook de kleine bonte specht en de bonte vliegenvanger (een zomergast) zouden hieronder kunnen lijden. Door ons constante aanbod van pinda's en zaden zou een toename van kool- en pimpelmezen nog verder in de hand worden gewerkt. De hypothese is dat dit ten nadele zou gaan van bijvoorbeeld de matkop en de bonte vliegenvanger.

In Nederland blijken de verschillen in de aantallen van koolmezen vooral samen te hangen met het natuurlijke aanbod van beukennootjes in het najaar en de winter ervoor. Als hun aantallen structureel zouden stijgen door ze te voederen, zou het verband met het natuurlijke aanbod van beukennootjes steeds minder duidelijk moeten zijn. Dat is dus niet zo. Er wordt m.a.w. niet in die mate bijgevoederd dat de natuurlijke situatie wordt beïnvloed.

Bovendien lijken de meeste 'slachtoffersoorten' uit deze studie, het in onze contreien bepaald niet slecht te doen. Van de kleine bonte specht zijn de Nederlandse broedaantallen verdrievoudigd sinds 1990 (SOVON). Ook het meest recente broedvogelrapport uit Vlaanderen (periode 2013-2018) maakt geen melding van een achteruitgang, integendeel. Bonte vliegenvanger neemt de laatste jaren opmerkelijk toe en breidt zijn areaal uit in Vlaanderen. Glanskop doet het in Nederland goed, in tegenstelling tot het Verenigd Koninkrijk met een lichte uitbreiding van het areaal en een mooie toename van de aantallen. De trends van deze soorten in onze contreien passen dus helemaal niet in de bevindingen uit deze studie.

Je kan dus met een gerust hart de vogels voederen in je tuin.

Maar laat ons ook niet blind zijn voor de effecten van de mens op de natuur. Naast de betonnering en verstedelijking is er vooral de intensieve, grootschalige landbouw zonder natuurlijke hoekjes of houtkanten, de omschakeling van zomer- naar wintergraan, etc. Kleinere soorten als de ringmus, sommige vinkensoorten en gorzen hebben het hierdoor steeds moeilijker. Grote soorten zoals duiven en kraaiachtigen profiteren hiervan. **Daarom is het net zo belangrijk dat we vogels een warme thuis kunnen bieden in onze natuurlijke tuinen. Ze maken een groot verschil voor heel wat dieren en planten in het verstedelijkte Vlaanderen.**

ZOT VAN VOGELS?

Vogels en andere levende wezens herkennen kan je leren. Op www.natuurpunt.be en in de vogelgidsen in de online winkel van Natuurpunt, vind je daarvoor de informatie die je daarbij helpt.

Maar er is meer. Via de natuurherkenningsapp ObsIdentify kan je meer dan 20.000 soorten in Europa op naam brengen. Niet alleen vogels, ook andere dieren of planten worden herkend. Wil je nog een stapje verder? Voer je waarnemingen dan in, in de grootste online natuurdatabank van Vlaanderen, op www.waarnemingen.be

Vogels hebben naast jouw tuin ook een veilige thuis nodig. Natuurpunt zet zich al jaren in voor de natuur en zorgt zo voor de bescherming van heel wat vogels. Voor 30 euro ben je lid van de grootste natuurvereniging in Vlaanderen. Je ontvangt een welkomstpakket met onze Fiets- & Wandelgids en het ledenmagazine Natuur.blad. Als je nu lid wordt, krijg je bovendien onze prachtige **vogelposter**.

www.natuurpunt.be/wordlid

Tel je mee in 2023?

28 & 29 januari 2023

Het Grote Vogelweekend

www.vogelweekend.be

23 tot 27 januari 2023

De Vogeltelweek voor Scholen

www.vogeltelweek.be